

Länsstyrelsen
Norrbotten

YTTRANDE

1 (5)

Datum
2018-10-19

Diarienummer
341-7786-2018

Finansdepartementet

103 33 Stockholm

Begäran över yttrande över betänkandet tryggad tillgång till kontanter (Ert dnr Fi2018/02359/B)

Länsstyrelsen i Norrbottens län yttrar sig härmed över rubricerat delbetänkande från den parlamentariska Riksbankskommittén.

Sammanfattning

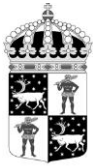
Regeringen beslutade den 22 december 2016 tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av det penningpolitiska ramverket och riksbankslagen. Den s.k. Riksbankskommittén behandlar i detta delbetänkande dels hur Riksbankens ansvar för en väl fungerande kontanthantering i hela landet bör tydliggöras i lag, dels Riksbankens roll och ansvar för kontanttillgången i hela riket. Eftersom ramverket med kontanthantering är omfattande och komplext, belyser delbetänkandet övriga aktörer och deras förehavanden.

I sina slutsatser konstaterar Riksbankskommittén att den avreglering av kontanthanteringen som ägt rum i Sverige sedan mitten av 1980-talet är, i en internationell jämförelse, omfattande och utförs idag av två kommersiella huvudaktörer. Parallellt med, eller som en konsekvens härav, avregleringen har den snabba tekniska utvecklingen med elektroniska betalningsmedel inneburit en kraftigt minskad efterfrågan på kontanter som betalningsmedel. Ur såväl ett krisberedskaps- som ett tillgänglighetsperspektiv för flera samhällsgrupper är denna utveckling oroväckande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län (härefter Länsstyrelsen) delar huvudsakligen Riksbankskommitténs slutsatser och understryker den samhällssårbarhet som råder idag då den nordligaste kontantdepån återfinns i Västernorrland. Detta innebär att vid ett krisläge med avskurna fysiska och elektroniska försörjningslinjer lämnas närmare 50 % av rikets yta utan kontanter vilket i dagsläget är det enda betalningsmedel som är garanterat av staten.

Länsstyrelsen föreslår därför att Riksbanken inrättar en nordlig depå för kostnadsfri ut- och inlämning av kontanter i Norrbotten. Inrättandet av en nordlig kontantdepå skulle sannolikt också bidra till att sänka kostnaderna i de led i kontantkedjan som idag är avgiftsbelagda vilket i sin tur skulle gynna det regionala näringslivet såväl som att stimulera tillgängligheten till kontanter i landsbygd, glesbygd och extrem glesbygd vilket är i linje med den tidigare parlamentariska landsbygdskommitténs förslag.

Riksbankskommittén föreslår att vissa svenska bankaktiebolag och utländska kreditinstitut ska vara skyldiga att tillhandahålla kontantuttag och dagskassehantering i sådan utsträckning att det finns rimlig tillgång i hela landet samt att Länsstyrelsernas regionala insatser ska fortsätta som komplement.

Länsstyrelsen tillstyrker Riksbankskommitténs förslag enligt ovan och föreslår en mer generös tillämpning av den kompensation som betaltjänstombud idag kan motta. Detta för att stimulera intresset i samhället att tillhandahålla tjänsterna och därmed bidra till att upprätthålla Riksdagens mål att alla i landet ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser.

Sårbarhet i depåverksamheten

Länsstyrelsen i Norrbottens län instämmer i Riksbankskommitténs konstaterande att det innebär betydande risker att kontanthantering är beroende av två kommersiella bolag som har monopolställning i respektive led. Länsstyrelsen i Norrbottens län ser en betydande risk i att staten helt förlitar sig på att ett fåtal privata aktörer ska upprätthålla tillgången till kontanter i hela Sverige. Eftersom kontanter är det enda betalningsmedel som är garanterat av staten bör staten ta sitt ansvar för att säkra en god tillgång i hela landet. Ur säkerhetssynpunkt är det ohållbart att Norrbottens närmaste kontantdepå i Härnösand är kontrollerad av kommersiella intressen.

Därutöver bidrar depåns geografiska placering till en betydande sårbarhet för kontantförsörjningen i landets nordliga delar. Sverige är till ytan Europas femte största land och 50 % av landets yta sträcker sig norr om Härnösand. Gränshandeln gentemot Finland och Norge är stark och bara i gränsområdet Haparanda-Tornio, där handeln med euro är stark på den svenska sidan, uppstår problem för handlarna då eurosedlarna istället för att transporteras rakaste vägen över gränsen tar omvägen om Riksbankens centraldepå i Stockholm för vidare transport till Finland med höga kostnader som följd. Nordiska ministerrådet har identifierat situationen som ett gränshinder.

Avgifter och teknik driver på utvecklingen mot avveckling

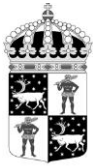
Ytterligare en förändring som skett sedan Riksbanken avvecklade de regionala depåerna är att avgifter införts i varje led som hanterar kontanter. Det är fortfarande kostnadsfritt för Bankomat AB att hämta och lämna kontanter i Riksbankens depå i Stockholm men varje efterföljande led fram till slutkund är avgiftsbelagt.

I den nuvarande modellen har Bankomat AB full frihet både vad gäller depåernas geografiska placering samt prissättning gentemot övriga aktörer.

Parallellt med denna utveckling har en snabb teknisk utveckling ägt rum, driven av de stora affärsbankerna¹ där betalningslösningar i form av mobilt Bank-ID och Swish har fått stor spridning.

Länsstyrelsen delar Riksbankskommitténs uppfattning om att en konsekvens av ovanstående utveckling är att affärsbankerna direkt kan påverka efterfrågan på kontanter i samhället. Detsamma kan sägas gälla för Loomis AB, som är det enda värdebolag som levererar kontanter till Norrbotten.

¹ Danske Bank, Handelsbanken, Nordea, SEB och Swedbank

Kontantmängden bidrar till större sårbarhet i Norrbottens landsbygd och glesbygd

De stora affärsbankerna har dragit sig tillbaka från landsbygden och glesbygden eller har slutat att hantera kontanter² och har överlämnat hanteringen av serviceboxar i länet till Loomis AB, som å sin sida uppger att det är svårt att upprätthålla serviceboxar och värdetransporter på kommersiell grund i glesbygden. Loomis AB driver serviceboxar främst i Norrbottens mer tätbefolkade kustkommuner³ där de kommersiella förutsättningarna är bättre, vilket i sig indikerar att gränsen är nådd för hur långt staten kan förlita sig på att kommersiella aktörer ska upprätthålla kontanthanteringen i Norrbottens inland.

Om det inte vore för att Sparbanken Nord med sina lokala kontor upprätthåller kontanthantering för privatpersoner, föreningar och företag på flera mindre orter, skulle kontanthanteringen i länet troligen redan ha nått den ”tipping point”⁴ som Riksbankskommittén talar om i sitt delbetänkande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ser en stor risk att föreslagna krav på bankerna att upprätthålla kontanttillgången, ytterligare kommer att öka bankernas motivation att minska företagens och privatpersoners efterfrågan på kontanter med följderna att kontantmängden i länet minskar till en kritiskt låg nivå. Så länge som inga andra statligt garanterade betalningsalternativ finns, riskerar det att lämna stora delar av landet i ett utsatt läge.

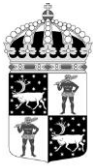
Äldre, personer med lägre utbildningsnivå, personer med funktionsvariationer, nyanlända och asylsökande, barn och unga, besökare från andra länder samt glesbygdabor tillhör kategorier som använder kontanter i högre utsträckning. Olika försök att uppskatta antalet personer som står utanför det digitala samhället varierar mellan 0,8 och 1,5 miljoner svenskar.

Norrbotten är ett län präglad av extrem gleshet och har en högre andel äldre och personer med lägre utbildningsnivå än riksgenomsnittet samt en besöksnäring på stark frammarsch. Många företag inom besöksnäringen verkar i den glesa landsbygden och uppmanar besökare att använda sig av kontanter eftersom mobiltäckningen inte är tillförlitlig. Företag i extrem glesbygd är ofta hänvisade till mobilnätet eller kontanter för att ta betalt för sina tjänster. Fram till dess att säkrare, enklare och billigare digitala verktyg utvecklats, samt att statligt garanterade alternativa betalningsmedel finns, bör kontanter finnas tillgängliga och vara gångbara som betalningsmedel i samhället. Länsstyrelsen i Norrbotten anser även att bankernas incitament att utveckla säkrare och enklare verktyg bör stimuleras.

² Se delbetänkandet avsnitt 6.3.

³ Uppgifter hämtade från Pipos Serviceanalys 2017

⁴ ”Tipping point” innebär en accelererande utveckling med en mycket snabb avveckling av kontantjänster där riksdagens mål att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser inte kommer att nås.

Förslag för minskad nationell sårbarhet

Som komplement till föreslagna åtgärder förordar Länsstyrelsen i Norrbottens län av säkerhetsmässiga och samhällsekonomiska skäl därför att en statligt kontrollerad kontantdepå inrättas, placerad i Luleå; att staten står för transportkostnaderna av kontanter till depån samt att utlämning och inlämning av kontanter ska vara kostnadsfritt. Förutom att minska sårbarheten i händelse av kris skulle det även garantera tillgången till kontanter för allmänheten i norra Sverige till rimliga priser. Effekterna av den marknadsmässiga utveckling som de senaste tio åren gjort hela kontanthanteringskedjan olönsam skulle därmed dämpas.

Dessa åtgärder i kombination med fortsatta statliga stödåtgärder via Länsstyrelsen i Norrbottens län skulle tjäna till att upprätthålla Riksdagens mål att alla i landet ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser. Det bereder i sin tur staten tid att ta ställning till vilka statligt garanterade betalningsmedel som ska finnas i framtiden.

Skyldighet för banker att tillhandahålla kontantjänster i hela Sverige

Länsstyrelsen i Norrbottens län ställer sig positiva till Riksbankskommitténs förslag att vissa banker ska vara skyldiga att tillhandahålla kontantjänster i sådan utsträckning att det finns en rimlig tillgång till dem i hela Sverige.

Däremot ser Länsstyrelsen i Norrbotten en allvarlig risk att bankernas drivkraft att ytterligare accelerera utvecklingen mot minskad efterfrågan på kontanter kommer att öka och att detta i slutändan kommer att drabba allmänheten främst i Norrbottens inland samt minska mängden kontanter i länet till en riskabelt låg nivå. I ljuset av detta ser vi en etablering av en Riksbanksdepå i Norrbotten som ett nödvändigt komplement till den föreslagna åtgärden.

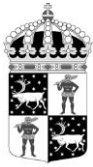
Precisering av begreppet rimlig tillgång

Länsstyrelsen i Norrbottens län ställer sig positiva till definitionen om vad rimlig tillgång innebär samt att ombud med statligt stöd inte ska beaktas.

Mot bakgrund av den stora gleshet som kännetecknar Norrbottens län kommer varje betaltjänstombud i sig inte att ha någon större effekt på antalet personer som får kortare avstånd till betaltjänster, men med tanke på befolkningens demografiska sammansättning och övergripande utbildningsnivå, samt att Norrbotten är en region med stark tillväxt inom besöksnäringen, bör arbetet med att finna statligt finansierade betaltjänstombud fortsätta i oförminskad takt. Länsstyrelsen anser emellertid att det för detta syfte behövs starkare finansiella incitament.

Statliga insatser behöver komplettera lagkravet

Länsstyrelsen i Norrbottens län instämmer i kommitténs bedömning att Post- och telestyrelsens och länsstyrelsernas arbete med att förbättra tillgången till grundläggande betaltjänster kan fortsätta att bedrivas på ungefär samma sätt som i dag. Länsstyrelsen ställer sig även bakom förslaget att det ska vara möjligt att ge stöd till företag som möjliggör för ett annat företag att tillhandahålla grundläggande betaltjänster. Däremot

Länsstyrelsen
Norrbotten

Datum
2018-10-19

Diarienummer
341-7786-2018

anser Länsstyrelsen att den möjligheten även bör gälla föreningar, andra organisationer samt möjligen även fysiska personer.

Betaltjänster i glesbygden

Möjligheterna att erbjuda betaltjänster i Norrbottens glesa landsbygder går oftast via lanthandlaren. ICA-butikerna erbjuder kontantuttag till vissa villkor men även ICA har dragit sig tillbaka från de mest glesbefolkade områdena, som inte erbjuder tillräckligt starka kommersiella förutsättningar.

I tätorterna får biblioteken många frågor kring digitala betaltjänster och många gånger blir det fråga om en delikat gränsdragning för hur mycket hjälp den enskilde tjänstemannen kan och får erbjuda. Ute på den glesa landsbygden är det lanthandeln som får stå till tjänst med att agera post, apotek, systembolag, bank och digidelcenter, ofta på egen bekostnad. Det system med kostnadstäckning som finns idag är inte tillräckligt eftersom det är svårt att i tid och pengar värdera hela den insats betaltjänstombuden gör. Därför anser Länsstyrelsen i Norrbotten att det i vissa fall bör bli möjligt med en mer generös kompensation för den samhällsnyttiga tjänst som lanthandlarna utför, möjligen i form av ett slags driftsstöd för de allra minsta butikerna som har svårt att få verksamheten att gå ihop.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Norrbottens län Björn O Nilsson med handläggare, Maria Palo Isaksson som föredragande. Vid beredning har Mats Lindell, strateg vid avdelning Näringsliv medverkat.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.